

Tietokirja suomalaisista pyöveleistä

Mikko Moilanen:

Suomen pyövelit. Docendo 2019. 243 s.
ISBN 978-952-291-622-8.

Mikko Moilanen on kirjoittanut laajaan selvitystyöhönsä perustuvan tietokirjan pyöveleistä Suomessa ja vähän muuallakin Itämeren piirissä. Tarkastelu-aika on pitkä, sillä se kattaa kaksi vuosisataa 1620-luvulta aina viimeiseen Suomessa rauhan aikana siviilituomioistuimen päätöksen perusteella toimeenpantuun teloitukseen eli vuoteen 1825 saakka.

Moilasan mukaan ajanjaksolla kuolemanrangaistus langetettiin noin 2500–3000 miehelle ja naiselle. Tuomitusta noin 39 prosenttia oli syyllistynyt henkirikokseen ja 30 prosenttia lapsenmurhaan. Miehiä teloitetuista oli noin 57 prosenttia ja naisia 43 prosenttia. Naisista suurin osa oli lapsenmurhasta tuomittuja, sillä murhista ja tapoista teloitetuista heitä oli arviolta vain yksi kymmenestä.

Teos rakentuu monipuolisen ja perusteellisesti luetun alkuperäisaineiston varaan. Mukana ovat ali- ja hovioikeuksien tuomioluetteloiden ja tuomiokirjojen lisäksi läänintilien tosietkirjoissa säilyneet palkkiokuitit, jotka kertovat pyöveleiden onnistuneista työsuorituksista. Moilanen on käyttänyt myös monenlaisia väestökirjanpidosta ja sanomalehdistä kerättyjä tietoja sekä muistitietoa. Muistitieto tuo lisäväriä, mutta useisiin eri kohtiin kirjassa hajotettuna se hämärtää kokonaiskuvaava ilman, että toisi varsinaisesti kovin paljon sellaista tietoa, jota ei edellä mainituista virallisista aineistoista olisi muutenkin saatu.

Sinnikäs lähdeaineistojen lukeminen on mahdollistanut monien mestarismiesten elämän tarkan seuraamisen. Moilanen on tunnistanut jaksolta yhteensä 81 pyöveliä ja arvioi, että kaikkiaan teloittajia olisi ollut noin 90, joten jäljitystyö on onnistunut erinomaisesti. Moilanen osoittaa myös, kuinka teloittajan vuosipalkka oli sääty-yhteiskunnan ulkopuoliselle toimijalle kohtuullinen. Varsinaisista työtehtävistä maksettiin erikseen tehtäväkohtainen korvaus, joka usein saattoi vastata esimerkiksi rengin vuosipalkkaa.

Teos on jaettu viiteen pääosaan ja liiteosaan. Yhteensä alalukuja on 16. Käsittely on pilkottu aika pieniin osioihin eikä toistolta ole vältytty. Teksti on vaihtelevaa, sillä toisinaan kirjoitetaan pitkästi ja värikkäästi yhden mestarismiehen sattumuksista ja toisinaan keskitytään esimerkiksi aikakauden yleisiin rikosoikeudellisiin reunaehtoihin ja normeihin (erityisesti pääluku III).

Pyövelin tehtävän muutos tarkastelujakson alun usein hyhmäisestä, kunnianttomasta ja hylkiöiden kansoittamasta ammattikunnasta ”normaaliksi” kruunun

virkamieheksi tulee perusteellisesti kuvattua. Lopullinen muutos suhtautumisessa pyövelin ammattiin tapahtui 1600–1700-lukujen vaihteessa, jolloin valtiovalta viimeistään otti aiempaa vakavammin kaikki pyövelin fyysiseen koskemattomuuteen liittyneet rikkomukset. Ruotsin valtakunnassa pyövelien lynkkaus ei ollut tavallista, mutta pääkaupunki Tukholmassa sellaisiakin tapauksia esiintyi ja Turussakin raivostunut yleisö yritti useamman kerran päästää pyövelin päiviltä. Kyse oli aina tavalla tai toisella pieleen menneestä mestauksesta. Tavallisesti epäonnistuminen näyttää liittyneen mestarismiehen liialliseen juopumukseen ja/tai kokemuksen puutteeseen: erityisesti miekalla mestaaminen oli monille vierasta. Moilasan laskelmien mukaan enemmän kuin yhdeksän teloitusta kymmenestä suoritettiin kirveellä.

Moilanan kertoo uskottavasti pyöveleistä ja heidän kolkoista työtehtävistään. Paikoittain värikkääksi äityvä kerrontatapa saattaa koetella nykystandardien mukaisia eettisiä normeja, mutta ei niitä useinkaan aliteta. Osa esiteltyistä tapauksista on makaabereja, mutta samalla hyvin tapahtuma-aikaansa suhteutettuja. Sellainen on esimerkiksi jo aiemminkin tutkimuksen hyvin tuntema Kemiön kirkkoherra Florinuksen tilaama palkkamurha ja sen ”muille varoitukseksi” toteutettu sovittaminen. Herra Henrikin lisäksi teloitettiin erilaisin kovennetuina muodoin kolme muuta hirmutekoon osallista (s. 149). Vastaavasti kertomus Yrjö Keikelin edesottamuksista Ahvenanmaalla 1690-luvulla on monin tavoin hyytävä; tämä kannibaaliksikin osoittautunut teloittaja lienee ollut oman aikansa erikoistapaus (s. 180–182).

Teoksen lopussa Moilanan esittelee myös kvantitatiivisesti mittavan kartoituksensa tuloksia. Perustu-

loksia on jo esitelty tämän arvion alussa. Mestattujen sosiaaliryhmittäisessä tarkastelussa sotilaat osoittautuvat suhteellisesti suurimmaksi yksittäiseksi teloitettujen ryhmäksi: lähes kolmasosa miespuolisista kuolemantuomituista oli sotilaitoksen palveluksessa (ja kenties entisiä sotilaita). Osaltaan tämä kertoo yhteiskunnan syvästä militarisoitumisesta, joka ei jaksolla juuri muutunut. Naistuumituista peräti puolet oli piikoja, mikä viittaa lapsenmurhasta langetettuihin kuolemantuomioihin. Onnistuneena ei kuitenkaan voida pitää ratkaisua, jossa tekijä on yhdistänyt yhden kategorian alle ”talokkaat, lampuotit [sic], torpparit ja porvarit”. Porvaristo ja talolliset olisi tullut erottaa toisistaan, eikä torppareita oikeastaan ollut maaseutuyhteisöissä ennen 1700-luvun puoliväliä. Toisin sanoen tällä kohdalla 200 vuoden aikaväli osoittautuikin ongelmalliseksi, koska se ei erottele riittävästi ajallista muutosta.

Tekstiin on jäänyt jonkin verran osin virheellisiä tai vanhentuneiksi katsottavia käsityksiä tarkastelujakson (ruotsalais-)suomalaisesta yhteiskunnasta. Niinpä tekstistä löytyvät käsitteet ”Ruotsi-Suomi” (esimerkiksi 17, 24), ”kansalainen” (s. 24), ”Suomen herttuakunta” (s. 41) ja ”kämnerioikeus”. Lisäksi väitetään, että alioikeuksien konseptituomiokirjat kirjoitettiin puhtaaksi hovioikeudessa (s. 16) ja että Hämeenlinna oli yksi Suomen suuriruhtinaskunnan suurimmista kaupungeista 1600-luvulla Turun ja Viipurin rinnalla (s. 29). Kaikesta huolimatta *Suomen pyövelit* on arvokas ja tärkeä teos, joka kerää yhteen suuren määrän tietoa valtiollisen väkivaltamonopolikoneiston uskottavuuden ja legitimitietinkin kannalta keskeisen toimeenpanijaryhmän työstä ja elämänvaiheista.

Petri Karonen, Suomen historian professori
Jyväskylän yliopisto